

Pela, Włodzimierz

Aleksandra Świechowska

Almanach Muzealny 5, 376-378

2007

Artykuł został zdigitalizowany i opracowany do udostępnienia w internecie przez Muzeum Historii Polski w ramach prac podejmowanych na rzecz zapewnienia otwartego, powszechnego i trwałego dostępu do polskiego dorobku naukowego i kulturalnego. Artykuł jest umieszczony w kolekcji cyfrowej bazhum.muzhp.pl, gromadzącej zawartość polskich czasopism humanistycznych i społecznych oraz w kolekcji mazowieckich czasopism regionalnych mazowsze.hist.pl.

Tekst jest udostępniony do wykorzystania w ramach dozwolonego użytku.

ALEKSANDRA
ŚWIECHOWSKA

Aleksandra Maria Świechowska urodziła się w Poznaniu, w rodzinie prawnika dr. Witolda Jeszkego i Ireny, z domu Kowalewicz. Maturę otrzymała w maju 1939 r. w liceum humanistycznym przy gimnazjum im. Genowefy Zamoyskiej w Poznaniu. W listopadzie 1939 r., wkrótce po rozpoczęciu II wojny światowej trafiła do obozu niemieckiego, a następnie wraz z matką była wysiedlona do Generalnej Guberni, do Radomska k. Częstochowy. Podczas okupacji, w latach 1943-1944 podjęła studia polonistyczne i historii sztuki na Tajnym Uniwersytecie Ziemi Zachodnich w Częstochowie. Była żołnierzem Armii Krajowej. Po wojnie w maju 1945 r. wznowiła studia na Uniwersytecie Poznańskim w zakresie historii sztuki z archeologią jako przedmiotem pomocniczym. Równocześnie otrzymała stanowisko asystenta w Muzeum Wielkopolskim (obecnie Narodowym). W sezonie letnim 1947 r. odbyła praktykę archeologiczną w Biskupinie i Wenecji (koło Żnina, woj. kujawsko-pomorskie). Jesienią tegoż roku przeszła z Muzeum do nowo otwartego Wojewódzkiego Urzędu Konserwatorskiego. W roku następnym brała udział w badaniach archeologicznych na wyspie Lednicy pod Gnieznem. W czerwcu 1949 r. wyszła za mąż za Zygmunta Świechowskiego, historyka sztuki. W marcu 1951 r. uzyskała stopień magistra filozofii w zakresie historii sztuki na podstawie pracy o wielkopolskiej rzeźbie gotyckiej, którą napisała pod kierunkiem ks. prof. Szczęsnego Dettloffa.

W sierpniu 1949 r. z inicjatywy prof. prof. Z. Kępińskiego i Z. Rajewskiego przeniosła się do Warszawy, by podjąć badania archeologiczne na Zamku Królewskim w ramach organizacji zwanej „Prace Badawcze na Zamku Warszawskim”, finansowanej ze środków Państwowego Muzeum Archeologicznego w Warszawie. Badania trwały do końca 1952 r., miały charakter kompleksowy uwzględniający równoczesne rozpoznanie relikwów archeologicznych i architektonicznych dawnego układu przestrzennego grodu i zamku; zespołem archeologicznym kierowała Aleksandra Świechowska,

architektonicznym natomiast Zdzisław Tomaszewski. Od 1 stycznia do 30 czerwca 1952 r. brała udział w pracach organizacyjnych Komisji Badań Dawnej Warszawy. Od 1 lipca 1952 r. pełniła obowiązki kierownika Sekcji Archeologicznej KBDW, a od 1 lutego 1954 r. do 31 grudnia 1956 r. była kierownikiem Działu Archeologicznego. W tym czasie prowadziła badania archeologiczne na Zamku Królewskim oraz na Starym i Nowym Mieście w Warszawie, a także kierowała pracami pogotowia archeologicznego dotyczącymi średniowiecza i okresu nowożytnego na obszarze całego miasta¹.

W 1957 r. przerwała pracę w Komisji, ponieważ otrzymała wraz z mężem roczne stypendium na pobyt na uniwersytecie w Poitiers we Francji. Konieczność opracowania zebranych we Francji materiałów naukowych sprawiła, iż dopiero w 1959 r. włączyła się ponownie w prace Komisji Badań Dawnej Warszawy, podejmując w ramach zleceń konsultacje prac Działu Archeologicznego i kontynuując rozpoczęte wcześniej opracowania syntetyczne. W latach 1960-1964 brała udział w sekcji inwentaryzacji zabytków, a w roku 1965 została redaktorem i współautorem pracy zbiorowej, monumentalnej monografii katedry gnieźnieńskiej, której druk został ukończony w 1970 r.

W latach 1968-1969 nawiązała ponownie kontakt z Komisją Badań Dawnej Warszawy, uczestnicząc w posiedzeniach Rady Naukowej i w zebraniach komitetu redakcyjnego projektowanego wówczas wydawnictwa źródłowego. Przystąpiła również do opracowania części materiałów z prac badawczych na Zamku Warszawskim. Od 1 lutego do 31 maja 1970 r. na zlecenie Muzeum Historycznego m. st. Warszawy podjęła opracowanie kilkunastu stanowisk dawnej KBDW, związanych z zagadnieniem średniowiecznych wałów obronnych Warszawy. W latach 1971-1972 z ramienia Komisji Historyczno-Archeologicznej Obywatelskiego Komitetu Odbudowy Zamku Królewskiego w Warszawie, kierowanej przez prof. Aleksandra Gieysztorę, koordynowała badania archeologiczne związane z odbudową Zamku Królewskiego prowadzone przez Państwowe Muzeum Archeologiczne w Warszawie, Instytut Kultury Materialnej Polskiej Akademii Nauk (obecnie Instytut Archeologii i Etnologii PAN), Zespół Badań nad Polskim Średniowieczem PW i UW, Instytut Architektury Polskiej Politechniki Warszawskiej, Pracownię Archeologiczną PP PKZ Oddział Warszawa. oraz Muzeum Historyczne m. st. Warszawy².

¹ Zob. A. Świechowska, Z. Tomaszewski, *Prace terenowe Komisji Badań Dawnej Warszawy w 1952 r.*, „Ochrona Zabytków” 1953, nr 2-3, s. 165-169; ci sami, *Komisja Badań Dawnej Warszawy. Sprawozdanie z wyników prac terenowych w 1953 r.*, „Kwartalnik Historii Kultury Materialnej” 1954, nr 3, s. 545-565; A. Świechowska, *O najdawniejszej Warszawie w świetle dotychczasowych badań archeologicznych*, „Wiadomości Archeologiczne” 1954, z. 3, s. 221-233; też, *Warsztat garncarski z końca XVII w.* (w:) *Szkice Staromiejskie*, Warszawa 1955, s. 149-160; też, *Początki osadnictwa na terenie Nowego Miasta* (w:) *Szkice Nowomiejskie*, Warszawa 1961, s. 10-26; też, *Dyskusja o najdawniejszym grodzie warszawskim*, „Warszawskie Materiały Archeologiczne” 1969, t. 4/5, s. 213-230.

² A. Świechowska, *Sprawozdanie z badań archeologicznych na Zamku Królewskim w Warszawie w 1971 r.* (w:) *Siedem wieków Zamku Królewskiego w Warszawie*, Warszawa 1972, s. 41-62.

Od 1972 r. do ostatnich dni życia kierowała działem Archeologicznym Muzeum Historycznego m. st. Warszawy. Najważniejszymi odkryciami Aleksandry Świechowskiej dokonany w latach 1971-1976 są: zlokalizowanie i szczegółowe zbadanie średniowiecznej fosy otaczającej gród i zamek książąt mazowieckich, odkrycie pieca gospodarczego z 1 połowy XIV w., analiza archeologiczna relikwów budynków gospodarczych z XV w. na dziedzińcu przy Domu Dużym, zbadanie relacji stratygraficzno-architektonicznej między Wieżą Władysławowską i „wschodem kręconym” z czasów Zygmunta Augusta (co pozwoliło na potwierdzenie siedemnastowiecznej metryki Wieży), odsłonięcie fundamentów bramy renesansowej w południowo-wschodnim skrzydle wschodniej elewacji Zamku, rozpoczęcie badań wazowskiego muru kurtynowego i stacji saskich u podnóża górnych ogrodów zamkowych. W latach 1977-1983 podjęła badania archeologiczne Placu Zamkowego, które ujawniły nieznaną na tym odcinku przebieg murów miejskich i zabudowę mieszczańską. Ukoronowaniem tych badań stało się odnalezienie znacznych partii ufortyfikowanego mostu gotyckiego³. Ocalała ten cenny zabytek architektury obronnej, który po konserwacji i częściowej rekonstrukcji stanowi jeden z ważniejszych obiektów staromiejskiego szlaku historycznego.

W toku prac archeologicznych realizowała wystawy ilustrujące najnowsze odkrycia. W dniu 17 września 1981 r. otworzyła wystawę fragmentów warszawskich zbiorów porcelany i fajansu, wydobytych z gruzów warszawskiego Starego Miasta („... Niczego mi proszę pana/Tak nie żal jak porcelany...”). Przejmująca wymowa wystawy była przesłaniem dla współczesnych: ekspozycja otrzymała nagrodę Ministra Kultury i Sztuki w dziedzinie wystawianictwa. Jej ostatnim przedsięwzięciem była wystawa archeologiczna „Rzeczy codzienne z wykopalisk zamkowych i staromiejskich” prezentująca zbiory zabytków od czasów powstania grodu i Starego Miasta po okres Powstania Warszawskiego, wydobyte podczas kilkudziesięciu lat badań wykopaliskowych, otwarta już po jej śmierci w 1990 r. w Zamku Królewskim w Warszawie.

O miejscu Jej dorobku w nauce stanowi nie tylko suma ustaleń ukazujących w nowym świetle architekturę i kulturę materialną dawnej Warszawy, lecz także i to, że była pierwszą, która zasięgiem badań archeologicznych objęła wszystkie okresy historyczne aż po Powstanie Warszawskie włącznie, w sposób twórczy rozwijając metody i techniki badawcze.

Oprac. Włodzimierz Pela

3 A. Świechowska, *Źródła archeologiczne do historii Warszawy średniowiecznej w zbiorach Muzeum Historycznego m.st. Warszawy* (w:) *Warszawa średniowieczna*, z. 2, „Studia Warszawskie”, t. 21, Warszawa 1975, s. 137-144; *taż*, *Nowe materiały do historii budowy Zamku Królewskiego w Warszawie*, „Rocznik Warszawski”, t. XV, 1979, s. 85-104; *taż*, *Monety odkryte w czasie badań archeologicznych prowadzonych na Zamku Królewskim w Warszawie*, tamże, s. 125-137; *taż*, *Szkielet z fosy pod mostem gotyckim w Warszawie*, tamże, t. XVIII, 1985, s. 215-230; *taż*, *Badania archeologiczne a odbudowa Zamku Królewskiego i jego otoczenia*, „Ochrona Zabytków” 1987, t. 40, s. 37-49.